

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи
Антон ПАНТЕЛЕЙМОНОВ

2021 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Глобальні проблеми сучасності

рівень вищої освіти _____ другий (магістерський) _____
галузь знань _____ 15 Автоматизація та приладобудування _____
(шифр і назва)
спеціальність _____ 153 Мікро- та наносистемна техніка _____
(шифр і назва)
освітня програма _____ Фізична та біомедична електроніка _____
(шифр і назва)
спеціалізація _____
(шифр і назва)
вид дисципліни _____ обов'язкова _____
(обов'язкова / за вибором)
факультет _____ Радіофізики, біомедичної електроніки та комп'ютерних систем _____

2020 / 2021 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету радіофізики, біомедичної електроніки і комп'ютерних систем

«22» січня 2021 року, протокол №1

Розробник програми: **Дмитришин Андрій Дмитрович** – кандидат філософських наук, доцент кафедри політології філософського факультету.

Програму схвалено на засіданні кафедри політології
Протокол від «17» грудня 2020 року № 4

Завідувач кафедри політології Олександр ФІСУН

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Фізична та біомедична електроніка»

Гарант освітньо-професійної програми

 Микола МУСТЕЦОВ

Програму погоджено методичною комісією факультету радіофізики, біомедичної електроніки і комп'ютерних систем

Протокол від «20» січня 2021 року № 1

Голова методичної комісії факультету радіофізики, біомедичної електроніки та комп'ютерних систем

 Леонід ЧОРНОГОР

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Глобальні проблеми сучасності» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра спеціальності 153 – «Мікро-та наносистемна техніка».

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни – формування у магістрантів системного розуміння основних глобальних проблем сучасного світу.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни – сформувати у здобувачів вищої освіти наступні загальні та фахові компетентності:

Загальні

1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. (ЗК-1)
2. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. (ЗК-2)
3. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні. (ЗК-4)
4. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. (ЗК-5)
5. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). (ЗК-6)
6. Навички міжособистісної взаємодії. (ЗК-7)
7. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності). (ЗК-8)
8. Формування у студентів системного погляду на процеси, що відбуваються у сучасному світі.
9. Надання розуміння критеріїв глобальних проблем, їх класифікації, генезису та перспектив вирішення.
10. Ознайомлення здобувачів освіти із політичним, економічним, безпековим, екологічним та культурним порядком денним людства.
11. Вивчення механізмів подолання глобальних проблем.

Фахові компетентності

1. Здатність аргументувати вибір методів розв'язання складних задач і проблем мікро- та наносистемної техніки, критично оцінювати отримані результати та аргументувати прийняті рішення. (СК-5)
2. Здатність користуватися сучасними системами пошуку та аналізу науково-технічної інформації, проводити патентний пошук і дослідження та здійснювати захист інтелектуальної власності. (СК-6)
3. Здатність розробляти і реалізовувати наукові та/або інноваційні проекти у сфері мікро- та наносистемної техніки, а також дотичні до неї міждисциплінарні проекти. (СК-7)

1.3. Кількість кредитів: 3.

1.4. Загальна кількість годин: 90.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	
Семестр	
1-й	

Лекції	
16 год.	
Практичні, семінарські заняття	
16 год	
Лабораторні заняття	
Не передбачені	
Самостійна робота	
58 год.	
Індивідуальні завдання	
Не передбачені	

1.6. Заплановані результати навчання.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких результатів навчання.

Програмні результати навчання

1. Визначати напрями, розробляти і реалізовувати проекти модернізації виробництва мікро- та наносистемної техніки з урахуванням технічних, економічних, правових, соціальних та екологічних аспектів. (Р-2)

2. Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами усно і письмово для обговорення професійних проблем і результатів діяльності у сфері мікро- та наноелектроніки, презентації результатів досліджень та інноваційних проектів. (Р-5)

3. Збирати необхідну інформацію, використовуючи науково-технічну літературу, бази даних та інші джерела, аналізувати і оцінювати її. (Р-8)

4. Забезпечувати професійний розвиток членів колективу з урахуванням світового досвіду і вимог до персоналу в сфері розробки та експлуатації мікро- та наноелектронних систем (Р-10)

У результаті вивчення даного курсу магістрант повинен **знати**:

- класифікацію та сутність сучасних глобальних проблем в політичній, економічній, безпековій, екологічній та культурній сфері;
- основні напрями вирішення глобальних проблем сучасності.

У результаті вивчення курсу магістрант повинен **вміти**:

- застосовувати отримані знання при дослідженні сучасних політичних, економічних та соціальних процесів у світі та Україні;
- розробляти аналітичні документи на основі статистичних, соціологічних даних, міжнародних актів, стратегій та програм розвитку.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Визначення глобальних проблем сучасності, критерії глобальності.

Визначення дефініції «проблема» у науковому та практичному вимірі. Критерії глобальності. Сутність та класифікація глобальних проблем. Поняття прогресу, його позитивні ефекти та ризики. Державні, міжнародно-організаційні та експертні підходи до глобальних проблем. Римський клуб та міжнародні аналітичні установи. Основні глобальні проблеми (демографічна, освітня, продовольча, економічна, соціокультурна і т.д.).

Тема 2. Стихійні лиха і природні катастрофи як глобальна проблема.

Визначення стихійного лиха. Різновиди стихійних лих (геологічні, гідрологічні, атмосферні). Найбільш відомі природні катастрофи минулого (масове пермське вимирання, загибель динозаврів, виверження супервулкана Тоба і т.д.) і вірогідність їх повторення. Методи запобігання стихійним лихам і природним катастрофам.

Тема 3. Екологічні проблеми сучасності.

Визначення екологічних проблем. Забруднення навколишнього середовища внаслідок діяльності людини. Найбільш відомі техногенні катастрофи (аварія на ЧАЕС, аварія на АЕС

Фукусіма, зниження рівня Аральського моря і т.д.). Методи запобігання техногенним катастрофам. Вивчення впливу ГМО за навколишнє середовище і здоров'я людини.

Тема 4. Дефіцит ресурсів як глобальна проблема сучасності.

Нестача, нерівномірність та вичерпання ресурсів. Дефіцит водних ресурсів у сучасному світі. Дефіцит енергетичних ресурсів як глобальна проблема і напрямки її вирішення (запровадження відновлюваних джерел енергії, «сланцева революція» і т.д.). Недоїдання і пов'язані з них захворювання як проблема сучасного «третього світу».

Тема 5. Нестача якісного медичного обслуговування та запобігання інфекційним захворюванням як глобальна проблема сучасності.

Захворювання та нестача якісного медичного обслуговування як проблема сучасності. Проблема захисту дитинства та материнства у країнах «третього світу». Інфекційні захворювання як глобальна проблема сучасності і напрямки її подолання. Найбільш відомі пандемії минулого («юстиніанова чума», «чорна смерть», «іспанка» і т.д.). Проблема зберігання та можливого використання біологічної зброї масового ураження.

Тема 6. Економічна нерівність як глобальна проблема сучасності.

Економічна нерівність згідно марксистському та неомарксистському аналізу. Сутність капіталу, класи у капіталістичному суспільстві. Економічна нерівність між державами «першого» та «третього» світу. Умови переходу недорозвиненої країни у «перший світ» згідно А.Г. Франку.

Тема 7. Збройні конфлікти як глобальна проблема сучасності.

Відмінність між збройними конфліктами та війною. Різновиди збройних конфліктів. Мета та завдання війни. Різновиди війни. Мобілізація як елемент ведення війни: мета проведення та види. Проблеми роззброєння та ядерного потенціалу в сучасних умовах. Загроза III-ї світової війни. «Гібридні війни» як новий різновид війни. Україна та «гібридна війна». Напрямки державної протидії поширенню «гібридної війни». Підсумки війни.

Тема 8. Тероризм як глобальна проблема сучасності.

Відмінність державної політики терору від тероризму. Історичні приклади тероризму. Мета терористичної діяльності. Різновиди терористичних організацій. Регіони розповсюдження та новітні риси терористичної діяльності. Аль-Каїда та ІДІЛ («Ісламський Халіфат»). Шляхи вирішення проблеми.

Тема 9. Конфлікти між державами в сучасному світі як глобальна проблема.

Культурні відмінності як причина конфліктів в сучасному світі (теорія «зіткнення цивілізацій» С. Гантінгтона). Боротьба за привілейований стан у світ-економіці (світ-системний аналіз І. Валлерстайна та Дж. Аррігі). Цикли гегемонії у «ядрі» сучасної капіталістичної світ-економіки (теорія І. Валлерстайна).

Сутність геополітичних протистоянь у сучасному світі. Теорія «життєвого простору» Ф. Ратцеля та К. Хаусхофера. Теорія «географічної вісі історії» Х. Маккіндера. Теорія «стратегічного стримування» Н. Спайкмена. «Велика шахівниця» З. Бжезінського. Євразійство та неоевразійство як провідна російська геополітична теорія. Місце України в сучасних геополітичних протистояннях.

Тема 10. Негативні наслідки глобалізації як проблема сучасності.

Визначення та сутність глобалізації. Прояви глобалізації у політиці, економіці, культурі. Глобальні проблеми і процеси глобалізації. Цикли глобалізації в історії: приклади та наслідки. Моделі глобального простору У. Бека та Г. Терборна. Концепції глобалізації Дж.Ю. Стігліца, Е. Гідденса та Л. Склера. «Гіберглобалізм» Ф. Фукуяма. Трансформаційна теорія глобалізації (Дж. Розенау, Д. Хелд, А. Мак-Гру). Культура та глобалізація у Р. Робертсона.

Негативні наслідки глобалізації: посилення міжнародної конкуренції, масові міграції населення, нерівномірний розвиток країн, зниження народжуваності у розвинутих країнах і т.д.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин												
	Денна форма						Заочна форма						
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Тема 1. Визначення глобальних проблем сучасності, критерії глобальності	8	2	1			5							
Тема 2. Стихійні лиха і природні катастрофи як глобальна проблема	9	1	2			6							
Тема 3. Екологічні проблеми сучасності	9	2	1			6							
Тема 4. Дефіцит ресурсів як глобальна проблема сучасності	9	1	2			6							
Тема 5. Нестача якісного медичного обслуговування та запобігання інфекційним захворюванням як глобальна проблема сучасності	9	2	1			6							
Тема 6. Економічна нерівність як глобальна проблема сучасності	9	1	2			6							
Тема 7. Збройні конфлікти як глобальна проблема сучасності	9	2	1			6							
Тема 8. Тероризм як глобальна проблема сучасності	9	2	1			6							
Тема 9. Конфлікти між державами в сучасному світі як глобальна проблема	11	2	3			6							
Тема 10. Негативні наслідки глобалізації як проблема сучасності	8	1	2			5							
Усього годин	90	16	16			58							

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Визначення глобальних проблем сучасності, критерії глобальності	1
2	Стихійні лиха і природні катастрофи як глобальна проблема	2
3	Екологічні проблеми сучасності	1
4	Дефіцит ресурсів як глобальна проблема сучасності	2
5	Нестача якісного медичного обслуговування та запобігання інфекційним захворюванням як глобальна проблема сучасності	1
6	Економічна нерівність як глобальна проблема сучасності	2
7	Збройні конфлікти як глобальна проблема сучасності	1
8	Тероризм як глобальна проблема сучасності	1

9	Конфлікти між державами в сучасному світі як глобальна проблема	3
10	Негативні наслідки глобалізації як проблема сучасності	2
	Разом	16

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Опрацювання теоретико-методологічних та енциклопедично-довідникових джерел щодо глобальних проблем сучасності	5
2	Опрацювання наукових джерел щодо стихійних лих і природних катастроф як глобальних проблем сучасності	6
3	Опрацювання наукових джерел щодо екологічних проблем сучасності	6
4	Опрацювання наукових джерел щодо проблематики дефіциту ресурсів у сучасному світі	6
5	Опрацювання наукових джерел щодо проблематики нестачі якісного медичного обслуговування та запобігання інфекційним захворюванням у сучасному світі	6
6	Опрацювання наукових джерел щодо економічної нерівності як глобальної проблеми сучасності	6
7	Опрацювання наукових джерел щодо проблематики збройних конфліктів у сучасному світі	6
8	Опрацювання наукових джерел щодо тероризму як глобальної проблеми сучасності	6
9	Опрацювання наукових джерел щодо конфліктів між державами в сучасному світі	6
10	Опрацювання наукових джерел щодо проблематики негативних наслідків глобалізації	5
	Разом	58

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальні заняття не передбачені робочим планом.

7. Методи контролю

Контрольні заходи проводяться з метою оцінки рівня підготовки студентів з дисципліни на різних етапах її вивчення і здійснюються у вигляді поточного та підсумкового семестрового контролю (заліку).

Мінімальна кількість балів, які повинен набрати студент для зарахування поточного контролю, становить 30 балів.

Умови допуску студента до підсумкового семестрового контролю (заліку): виконання практичної роботи та виконання двох доповідей із заданої теми.

Підсумковий семестровий контроль з дисципліни є обов'язковою формою контролю навчальних досягнень студента. Він здійснюється під час проведення заліків в письмовій формі. Загальна кількість балів за успішне виконання залікових завдань – 40. Час виконання – 90 хвилин. У разі використання заборонених джерел студент на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0)

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль						Залік	Сума
Активна робота на заняттях	Практична робота	Дві доповіді	Контрольна робота	Відвідування занять	Разом		
20	10	20	5	5	60	40	100

Поточний контроль – 60 балів.

З них:

- активна робота на практичних заняттях – 20 балів;
- виконання практичної роботи – 10 балів; – дві доповіді із заданої теми – 20 балів;
- контрольна робота – 5 балів.

Підсумковий контроль – 40 балів.

З них:

- відповіді на теоретичні питання – 10 балів;
- тестові завдання – 30 балів.

За підсумками поточного і підсумкового контролю студент може набрати від 0 до 100 балів включно. Мінімальна кількість балів, які повинен набрати студент для одержання заліку, становить 50 балів.

Критерії оцінювання

Практична робота 10 б.

- ✓ Повне та детальне виконання роботи в рамках виділеного часу – 10 б.
- ✓ Робота виконана повністю, але здана з запізненням – 9 б.
- ✓ Не виконані, або виконані з зауваженнями пункти – 8 б.
- ✓ Не виконані пункти роботи, або виконано невірно – від 1 до 7 б.
- ✓ Не виконана робота – 0 б.

Доповіді на семінарах. 2 по 10 б (20 б).

- ✓ Повне та детальне розкриття заданої теми з презентацією, та відповіді на запитання викладача і одногрупників – 9-10 б.
- ✓ Повне та детальне розкриття заданої теми з презентацією, без відповідей на питання – 7-8 б.
- ✓ Часткове розкриття заданої теми з презентацією без відповідей на питання – 5-7 б.
- ✓ Доповідь з презентацією, що майже не розкривають заданої теми – від 1 до 4 б.
- ✓ Не виконана доповідь – 0 б.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	зараховано
70-89	
50-69	
1-49	

9. Рекомендована література

Основна література:

1. Арутюнов В. Х. Філософія глобальних проблем сучасності : навч.-метод. посібник для самот. вивч. дисц. / В. Х. Арутюнов, В. М. Свінцицький. – К. : КНЕУ, 2003. – 90 с.
2. Бауман З. Глобалізація. Последствия для человека и общества / Пер. с англ. – М.: Издательство «Весь мир», 2004. – 188 с.
3. Бауман З. Текучая современность / З. Бауман. – Санкт-Петербург: Питер, 2008. – 240 с.
4. Бек У. Что такое глобализация? Ошибки глобализма — ответы на глобализацию / Ульрих Бек ; под общей ред. А. Филиппова ; пер. с нем. А. Григорьева и В. Седельника. — М. : Прогресс-Традиция, 2001. — 304 с.
5. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы. – М., 1998.
6. Бжезинский З. Выбор: мировое господство или глобальное лидерство. – М., 2004.
7. Валлерстайн И. Анализ мировых систем и ситуация в современном мире / И. Валлерстайн ; пер. с англ. – Спб. : Университетская книга, 2002. – 416 с.
8. Валлерстайн И. Исторический капитализм. Капиталистическая цивилизация. — М.: Товарищество научных изданий КМК, 2008. — 176 с.
9. Валлерстайн И. Мирсистемный анализ: введение / Иммануил Валерстайн ; пер. с англ. Н. Тюкиной. – М. : Территория будущего, 2006. – 248 с. – (Серия «Университетская библиотека Александра Погорельского»)
10. Гантігтон С. Зіткнення цивілізації? / С. Гантігтон // Філософ. і соціолог. думка. – 1996. – № 1 – 2. – С. 11–24.
11. Гіденс Е. Нестримний світ. Як глобалізація перетворює наше життя / Ентоні Гіденс ; пер. з англ. Н. Поліщук. – К. : Альтерпрес, 2004. – 100 с. – (Сучасна гуманітарна бібліотека)
12. Глобалізація. Регіоналізація. Регіональна політика. Хрестоматія з сучасної зарубіжної соціології регіонів/ Укладачі Кононов І.Ф., Бородачов В.П., Топольськов Д.М. – Луганськ: Альма матер-Знання, 2002. – 664 с.
13. Есть ли будущее у капитализма? / И.Валлерстайн, Р.Коллинз, М.Манн, Г.Дерлугьян, К.Калхун [Текст] / Перевод с англ. под ред. Г.Дерлугьяна. – М.: Издательство Института Гайдара, 2015. – 320 с.
14. Капица С.П. Демографическая революция и будущее человечества / С.П. Капица // В мире науки. – 2004. – № 4. – С. 82-91.
15. Классика геополитики, XIX век: Сборник (Сост. К. Королев). – М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 718 с.
16. Классика геополитики, XX век: Сборник (Сост. К. Королев). – М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 741 с.
17. Неклесса А.И. Ordo quadro – четвертый порядок: пришествие постсовременного мира. – ПолИс. – 2000. – №6. – С. 6 – 23.
18. Сорос Дж. О глобализации / Джордж Сорос ; пер. с англ. А. Башкирова. — М. : Изд-во Эксмо, 2004. — 224 с.
19. Хелд Д., Гольдблатт Д., Макгрю Э., Перратон Дж. Глобальные трансформации / Хелд Д., Гольдблатт Д., Макгрю Э., Перратон Дж. [пер.з англ.]. – М., 2004. – 421 с.
20. Целуйко В.О. Типологізація недержавних збройних формувань / В'ячеслав Олександрович Целуйко // Вісн. Харківського нац-го ун-ту ім. В.Н.Каразіна «Питання політології». – Харків, 2008. – № 810. – С. 229-237.
21. Целуйко М.Є. Тенденції розвитку сучасного тероризму / Марина Євгенівна Целуйко // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Питання політології. – 2008. – № 810. – С. 218-228.

Допоміжна література:

1. Аникин А.В. Мальтус и мальтузианство/ Аникин А.В. // Юность науки: Жизнь и идеи мыслителей-экономистов до Маркса. – 2-е изд. – М.: Политиздат, 1975. – С. 266-274.
2. Антонян Ю.М. Этнорелигиозные конфликты: проблемы, решения: учеб. пособие. – М.: Щит-М, 2004. – 367с.
3. Денчев К. Феномен антиглобализма : учеб. пособие для вузов / Камен Денчев. — М. : Изд. дом ГУ ВШЭ, 2005. — 218 с. — (Гос. ун-т – Высшая школа экономики).
4. Доклад Генерального секретаря Организации Объединенных Наций о работе Организации на 54 Сессии Генеральной Ассамблеи. [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.un.org/russian/document/gadocs/54sess/ch4-2.htm/>
5. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество, культура / М. Кастельс. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
6. Політична корупція перехідної доби / за ред. С. Коткіна та А. Шайо ; пер. з англ. Т. Гарастович, С. Гарастович. – К. : Видавництво «К.І.С.», 2014. – 440 с.
7. Религия и конфликт / Под ред. А. Малашенко, С. Филатова. – М. : РОССПЭН, Моск. Центр Карнеги, 2007. – 288с.
8. Рікер П. Идеологія та утопія / Поль Рікер ; пер. з англ. – К. : Дух і Літера, 2005. – 386 с.
9. Саїд Е. Культура й імперіалізм / Едвард Саїд; пер. з англ. К. Ботанова, Т. Цимбал, Н. Гхазалі, Т. Марценюк. – К. : Критика, 2007. – 608 с.
10. Титар О. В. Глобалізація і українські культурні ідентичності: глобальний диктат візуального / О. В. Титар // Гуманітарний часопис: Збірник наукових праць. – Х. : ХАІ, 2012. – № 3. – С. 64–70.
11. Хардт М. Империя / Майкл Хардт, Антонио Негри ; пер. с англ. за ред. Г. В. Каменской, М. С. Фетистова. – М. : Пракис, 2004. – 440 с.
12. Хардт М. Множество: война и демократия в эпоху империи / Майкл Хардт, Антонио Негри ; пер. с англ. за ред. В. Л. Иноземцева. – М. : Культурная революция, 2006. – 559 с.
13. Целуйко В.О. Зародження та розвиток осетинських недержавних збройних формувань, їх трансформація у державні збройні структури / В'ячеслав Олександрович Целуйко // Вісн. Харківського нац-го ун-ту ім. В.Н.Каразіна «Питання політології». – Харків, 2007. – № 760. – С. 290–294.
14. Целуйко М.Є. Тероризм і міжнародна силова політика держави. Специфіка методів / Марина Євгенівна Целуйко // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Питання політології. – 2006. – № 737. – С.159-169.
15. Connor S. Postmodernist Culture / S. Connor. – Oxford UP : Blackwell, 1996. – 304 p.
16. Hopkins A. G. Globalization in World History / ed. by Antony Hopkins. – New York: New York City, 2003. – 263 p.
17. Spivak G. Ch. Can the subaltern Speak? / Gayatri Chakravorty Spivak // Marxism and the Interpretation of Culture / ed. by Nelson Cary, Grossberg Lawrence. – Chicago: Illinois University Press, London: Macmilian, 1988. – 314 p.
18. Taylor Ch. The Ethics of Authenticity / Ch. Taylor. – Cambridge MA: Harvard University Press, 1991. – 118 p.
19. Wallerstein I.M. Geopolitics and Geoculture: Essays on the Changing World – System/I.M.Wallerstein. –Cambridge, England: Cambridge University Press, 2001.
20. World Population Prospects, the 2010 Revision on-line database. N.Y.: United Nations, 2011 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://esa.un.org/unpd/wpp/unpp/panel_indicators.htm.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

Міжнародні та міжурядові організації:

1. Програма Розвитку ООН <http://www.undp.org/>
2. Програма розвитку ООН в Україні <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home.html>.
3. Всесвітня організація охорони здоров'я <http://who.int/ru/>.
4. Дитячий фонд ООН ЮНІСЕФ <http://www.unicef.org/ceecis/ru/>.
5. Програма ООН-жінки <http://www.unwomen.org/en>.
6. Програма ООН з довкілля <http://www.unep.org/russian/>.
7. Фонд ООН з народонаселення <http://www.unfpa.org/>.
8. Світовий банк <http://www.worldbank.org/eca/russian/>.
9. Міжнародний валютний фонд <http://www.imf.org/external/russian/>.
10. ЮНЕСКО <http://en.unesco.org/>.

Міжнародні неурядові організації, що займаються вивченням глобальних проблем:

1. Римський Клуб <https://www.clubofrome.org/>.
2. Freedom House <https://freedomhouse.org>, www.freedomhouse.org.ua.
3. Transparency International <https://www.transparency.org/>
4. Amnesty International <https://www.amnesty.org/>, amnesty.org.ua/
5. GreenPeace www.greenpeace.org.